

6. Јан Кохановски (Jan Kochanowski, 1530–1584)

Јан Кохановски најцењенији је пољски песник до почетка романтизма (XIX в.), најпознатији словенски песник ренесансе.

Биографија

За разлику од Реја, Кохановски о себи није давао много података, нити је имао савременог биографа. Биографија му је слабо позната, пуна празнина, а хронологија његових дела – углавном условна.

Рођен је 1530. у Сицину код Зволења (у близини Радома) у бројној и средње имућној племићкој породици. Отац Пјотр био је коморник радомски и земаљски судија сандомјерски, господар пет села...

Претпоставља се да је Јан око 1538. започео школовање, а поуздано се зна да је 1544. уписан у Краковску академију, али нема података о току школовања. 1547. умро му је отац. 1550. браћа Кацпер и Јан, као и њихова мати Ана, појавили су се пред судом у Радому због наследства. У Кенигсберг (Пруска) одлази први пут 1551/1552. Биће да је од пруског кнеза Албрехта добио стипендију за студије у Падови.

У Падови непрекидно борави између 1552. и 1555. Изабран је 1554. за „саветника пољске нације“ (consiliario natione Polonis), тј. представника пољских студената у Падови.

- 1555. вратио се у земљу.
- 1555–56. поново борави у Кенигсбергу.
- 1557. кратко борави у Падови, враћа се у Пољску због смрти мајке.

- 1558. долази у Падову трећи пут.
- 1558–1559. враћа се преко Марсеја и Париза у Пољску.

У Паризу је преко фламанског хуманисте и песника Карла Утенховеа (1536–1600) дошао у додир с песницима „Плејаде“.

- Од 1559. стално борави у Пољској.

Поред периода младости и падовских студија (тзв. **падовски период**), биографи издвајају још два: **дворски период** (1559–1574/75) и **чарнолески период** (1575–1584)

Дворски период је време кад је Кохановски, деобом имања међу наследницима, постао господар од Чарноласа, али још није изабрао животни пут. А пред њим су биле четири могућности: црквена, дворска или војна служба и живот племића-поседника на свом имању. За почетак је изабрао двор.

О раздобљу 1559–1562. слабо се зна; претпоставља се да је тада био у контакту с дворовима краковског војводе Јана Тарновског, кнежевске породице Рађивил и краковског бискупа Филипа Падњевског.

- 1563. био је дворанин великог маршала Круне Јана Фирлеја.

С Пјотром Мишковским (1510–1591), бискупом, потканцеларом Круне, великим секретаром Круне, сарађивао је најдуже. Захваљујући везама Мишковског с двором, могућно 1564, Кохановски је добио доживотну дворску титулу која му стоји на надгробној плочи: *S.R.M.S.* (= *Sacrae Regiae Maiestatis Secretarius*), тј. секретар Њ. В. Краља. Уз подршку Мишковског добио је црквене бенефиције: парохије у Познању и Зволењу, у којима није боравио... У то време носио је „реверенду“, тј. свештеничку одећу, иако је посвећен само у ниже црквене степене (у православљу *хиротесија*); у парохијама су га замењивали викари. У „дворском“ периоду пише доста (песме, фрашке), али и публикује прва своја дела.

– 1569. боравио је у Лублину на заседању великог сејма (био је сведок тзв. „пруског подворења“ – *hołd pruski*), а зиму 1569/70. провео је у Чарноласу.

- 1570. био је на устоличењу Мишковског за плоцког бискупа.
- 1573. учествује на сејму који је изабрао Анрија Валоа за пољског краља.

– 1574/75. после Анријевог бекства из Пољске, завршава своје дворске послове и одлази на имање Чарнолас.

Пошто се одрекао црквених бенефиција, с пролећа 1575. оженио се Доротом Подлодовском.

У процесу бирања новог краља залагао се за избор кнеза Ернеста или цара Максимилијана II Хабзбурга или пак за московског царевића Фјодора, сина Ивана

Грозног. Победила је друга струја, па је изабрана Ана Јагјелонка, коју су удали за трансилванијског кнеза Стефана Баторија. Кохановски је потом одржавао добре односе с двором Стефана Баторија.

И поред наговора краљевог саветника и свога покровитеља Јана Замојског, Кохановски је одбио да се даље ангажује у дворској служби.

Чарнолески период траје од 1575. до песникове смрти 1584.

То је време краткотрајне породичне идиле и година душевних патњи.

– 1577. умро му је старији брат Кацпер, 1579 (?) две малолетне кћери – Уршула и Хана – 1581. шурак, 1582. млађи брат Миколај, чију децу Јан узима под старатељство...

– 1584. краљ Стефан Батори сазвао је саветовање сенатора у Лублину, на које је био позван и Кохановски.

Умро је у Лублину од мождане или срчане капи 22. августа 1584, где је привремено и сахрањен.

На данашњем месту, у капели у Зволењу, његови земни остаци почивају од почетка XVII века.

Књижевни рад

За невелики број дела Кохановског зна се тачно или приближно време настанка. Мало их је штампано пре 80-их година XVI века. Последњих година живота радио је на приређивању својих дела за штампу, а њихов већи део појавио се посмртно.

Као и други учени људи свог времена, Кохановски је најпре – а тачније, целог живота – писао и на латинском и на пољском језику.

На латинском је писао нарочито у младости, за време падовских студија. А у Европи се половином XVI в. водио жесток спор око права и достојанства народног језика (посебно се у томе истицала „Плејада“ у Француској).

Стваралаштво на латинском језику

обухвата три публиковане збирке:

1. *Lyricorum libellus* (Књига лирике, 1580), где је сакупљено на свега 24 штампане стране укупно 12 песама које носе одредницу *ода*. Прва ода насловљена је *Ad Henricum Valesium Regem in Gallis morantem* (Краљу Анрију Валоа умрломе у Француској) и односи се на реалне историјске прилике из 1574.

2. *Elegiarum libri IV* [quattuor] (*Четири књиге елџија*, 1584), где су у четири дела распоређене елџије, и то у неједнаком броју: I (15), II (11), III (17), IV (3).

J. Зјомек претпоставља да је међу елџијама остало највише латинских јувенилија (младаљачких текстова) из падовског периода. По њему, то су љубавне песме адресоване Лидији или описи ове шифроване драге. (Не зна се ко је прототип, а и питање је нису ли то књишке инспирације.)

У истој књизи са елџијама 1584. објављена је и збирка краћих песама:

3. *Foricoenia sive Epigrammatum libellus* (*Фориценије или Књига епиграма*);

Фориценије су латинска верзија *фрашки*. Ове песме користе мотиве грчке, римске и новолатинске епиграматике, сродне оним у пољским *фрашкама*. Настајале су како у падовском периоду, тако и касније, нарочито у време дворске службе.

Стваралаштво на пољском језику

Кохановски рано почиње да пише на пољском – како се верује, још пре повратка из Падове. Најраније поуздано датирано дело епицедијалног је карактера (посмртна, фунерална поезија): *O śmierci Jana Tarnowskiego kasztelana krakowskiego do syna jego, Jana Krysztofa, hrabie z Tarnowa, kasztelana wojnickiego* (*О смрти Јана Тарновског каштелана краковског сину његовome Јану Криштофу, грофу од Тарнова, каштелану војњицкоме*) издато у Кракову 1561.

У питању је конвенционална пригодна песма где се, према правилима, опевају дела и заслуге покојника, затим проналази формула утехе у животу вечном – као заслуги за врлине.

(1) *Zuzanna* (*Сузана*, пре 1562). Књижица нема место ни годину издања, али датира се посредно – песма је, наине, посвећена кнегињи Елжбјети Рађивил, умрлој 1562.

Мотив (Сузана и старци), преузет из Старог Завета: додаток Књизи пророка Данила – гл. 13. Лепа Сузана, жена Јоакимова, лажно је оптужена за блуд, Данило ју је спасао смртне казне... У верзији Кохановског мотив се излаже према библијској причи, али разрађена су друга места – нарочито ноћ пред суђење: рефлексција о врлини и честитој смрти. Врлина, стоичка категорија, аутономна је вредност, лаичка, јер је постављена изван категорије вечне награде/казне.

Уз ово дело придодата је и једна од најпознатијих песама Кохановског *Czego chcesz od nas, Panie...* (*Шта тражиш од нас, Боже...*), касније уврштена у *Песме* (књ.

II, XXV према изд. из 1586), која је, по свој прилици, настала неколико година раније (1558. или 1559). Та је песма позната и под накнадним насловом *Химн*.

Световност XVI в. не значи атеизам, већ шири простор религије изван граница цркве. *Шта тражиши од нас, Боже...* јесте манифест хуманистичке вере. Мисао да је Бог већи од Цркве може се наћи код Палингенијуса (*Zodiacus vitae*), али и код многих других хуманиста.

Р. Мазуркјевич извор за ову песму налази код Шкотланђанина-лутерана Џорџа Бјукенана (1506–1582) – у његовој трагедији *Baptistes sive Calumnia (Крститељ или Оптужбе)*.

Како било, није реч о прихватању протестантског учења – реч је о „малој поеми о уметности, уметнику, његовом делу“ (Зјомек). У питању је *Deus-artifex* или *Deus-faber*. Хуманистичка естетика почива на идеји да је лепота највише добро – она је у хармонији (реду) и пропорцији. Разликује лепоту од лепих ствари (М. Фичино). Перспектива из које свет посматра Кохановски омогућава му да сагледа целину – складну, хармоничну, уређену...

Из “дворског” периода – у којем је настао знатан део фрашки и песама – позната су два песничко-публицистичка, политичка дела:

(2) *Zgoda* (Слога, наст. 1562, шт. 1564)

Реч је о персонификацији Слоге која треба да донесе мир завађеним и подељеним људима. За државу је неред штетан, али он је и негација естетског идеала.

(3) *Satyr albo Dziki mąz* (Сатир или Дивљи човек, 1564) назив је поеме и њеног

приповедача.

Сатир (силен) лик је из античке митологије, Дионисов пратилац, шумски демон. Сатири су чинили хор у драми (сатирска драма) која се у Атини изводила као 4. део тетраптиха.

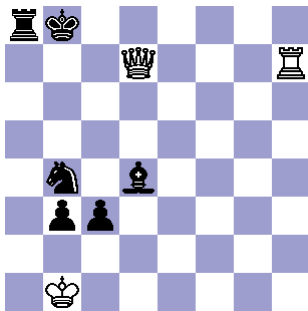
Сатир Кохановског близак је род сатирима из грчке драме и Силену из Вергилијеве *VI еклоге*. Сатир је неко туђ, неко ко може непристрасно да критикује свет. Сатира Кохановског је из шуме истерала лупа секира; гледајући шта Пољаци раде, не може да верује... Шљахта тргује, живи расипнички, весели се, а границе су небрањене. Иако наизглед наиван, Сатир је одличан полемичар и врло оштар на језику, заједљив и

провокативан. Дело је било популарно, као и јунак; то је почетак пољске сатиричне традиције. (Уп. *Satyru* М. Бјелског).

(4) *Szachy* (*Шах*, између 1562. и 1566) – епска поема.

Полазиште херојкомична поема Марка Ђиролама Виде *Scacchia ludus* (*Игра шаха*, 1527).

Кохановски у баналну шаховску партију, за разлику од дела италијанског песника, уноси љубавни заплет. Дански краљ Тарсес имао је лепу кћер Ану; дворани, племићи Фједор и Божуј хтели би је за жену. Краљ је неодлучан коме да је да, па да не би дошло до двобоја, одлучује да им наложи да се боре – на шаховској табли. Партија је трајала више дана; принцезином срцу био је (све) дражи Фједор, који, међутим, почне да губи; Ана одлучи да помогне, па покуша у току ноћи да уђе у одају где се играо шах и помери фигуре, али одаја је под јаком стражом; зато лично даје Фједору шаховски савет – да жртвује топа, да игра пешацима, а да сачува скакача и ловца... Тиме се обезбеђује срећан крај.

шаховски проблем на који се односи поема Кохановског

(5) *Muza* (око 1567, пре 1570), песнички манифест Кохановског.

Sobie śpiewam a Muzom. Bo kto jest na ziemi,
Co by serce ucieszyć chciał pieśniami memi?
Kto nie woli tym czasem zysku mieć na pieczy,
Łapając grosza zewsząd, a podobno k'rzeczy.
Bo z rymów co za korzyść krom próżnego dźwięku?
Ale kto ma pieniądze, ten ma wszystko w ręku:
Jego władza, jego są prawa i urzędy;

Себи певам и Музама. Јер има ли кога на земљи
Ко би срце хтео да порадује мојим песмама?
Ко не би радије за то време бринуо о добити.
Грабећи новац одасвуд, а тобоже за добру ствар.
Јер од рима која је корист осим залуднога звука?
Али ко има новац, тај све има у руци:
Његова је власт, његови закони и положаји;

Песник је сам са Музама, нико га не слуша и он као да је разочаран:

Nie dziw tedy, że ludzie cisną się za złotem,
A poeta, słuchaczów próżny, gra za płotem,
Przeciwiając się świerczom...

Није чудо отуд што људи јагме се за златом,
А песник, који нема слушалаца, свира иза плота,
Такмичећи се са цврчцима...

Тема песме је, међутим, стваралачки понос, проистекао из ренесансног индивидуализма:

Jednak mam tę nadzieję, że przedsię za laty
Nie będą moje czułe nocy bez zapłaty;
A co mi za żywota ujmie czas dzisiejszy,
To po śmierci nagrodzi z lichwą wiek późniejszy.

Па ипак имам наду да за много година
Неће моје нежне ноћи остати без плате;
А што ми за живота узме време данашње,
То ће по смрти с каматом наградити каснији век.

(6) *Pieśni... Księgi dwoje* (Две књиге песама, 1586 [1589 или 1590]) – издате су посмртно, али доста их је, претпоставља се, настало 70-их година.

У издању Јана Јанушовског, власника Лазареве штампарије (Л. Андрисовиц), изишло је 25 песама у 1. књизи, 24 у 2, затим *Pieśń świętojańska o Sobótce* (Ивањска песма о Кресовима), песма *Шта тражиш од нас, Боже* и два друга текста.

*

Ивањска песма о Кресовима засебна је целина. Састоји се од увода и 12 песама. Везана је за традицију пасторалне поезије (буколике), али опредељује се за георгички модел похвале живота на селу (Вергилијеве *Георгике*, прагматична једноставност).
Инспирације: Тибул, Вергилије, Хорације.

Срећни човек на селу – без сталешке одреднице – то је идеалан *орач*.

12 песама пева/казује 12 девојака (panny):

- 1) опева празник после рада;
- 2) и 3) похвала плеса;
- 4) и 5) фолклорна љубавна песма;
- 6) и 12) аркадијски мит срећног орача;
- 7) шаљиви укор ловцу;
- 8) пастирица пева о себи;
- 9) Овидијев мит о Филомели која се претвара у славуја;
- 10) парафразира Тибула и осуђује рат у којем је њен драган;
- 11) о “непроцењивој Дороти”...

(7) *Fraszki* (Фрашке, 1584), подељене на 3 књиге.

Фрашке је Кохановски писао целог живота. Нису распоређене хронолошки (по времену настанка). Као и сва епиграмска поезија, фрашке су тематски разнородне. Ту ће бити шаљивих, винских, али и филозофских песама.

Пример:

О ŻYWCIE LUDZKIM

Fraszki to wszystko, cokolwiek myślemy,
Fraszki to wszystko, cokolwiek czyniemy;
Nie masz na świecie żadnej pewnej rzeczy,
Próżno tu człowiek ma co mieć na pieczy.
Zacność, uroda, moc, pieniądze, sława,
Wszystko to minie jako polna trawa;
Naśmiawszy się nam i naszym porządkom,
Wemkną nas w mieszek, jako czynią łątkom.

О ЖИВОТУ ЉУДСКОМ

Трице су мисли – све о чему мнимо,
Трице су дела – шта год да чинимо.
Ништа на свету поуздано није,
Залуд се човек око нечег вије.
Углед, лепота, моћ, богатство, слава –
Све ће то проћи као пољска трава.
Насмејавши се радњи и умећу,
Ко лутке ће нас стрпати у врећу.

(превео Мирослав Топић)

Човеков живот је узалудан труд и борба с превртљивом Фортуном. Употребљен је стари топос света као позоришта (Лукреције, Плотин, Еразмо, Палингенијус, касније: Шекспир *All the world's a stage*). Међутим, шала код Кохановском почива на карикатуралности: реч је о позоришту лутака...

Међу фрашкама је један од најпознатијих пољских палиндрома *Raki*, који је касније био инспирација за многе песнике.

У *Фрашкама* су скривени и први пољски сонети:

- *Do Franciszka*
- *Do paniej*
- *Do Stanisława Wapowskiego*.

(Вид. Мирослав Топић, *Први пољски сонети*. In *Сонет у европском песништву*. Београд, 2001, 153–169)

(8) *Odprowa posłów greckich* (*Пријем/враћање грчких посланика*, 1578)

У питању је прва пољска хуманистичка трагедија начињена према античким узорима и правилима.

Издању трагедије претходи писмо-посвета Јану Замојском, писано у Чарноласу 22. децембра 1577. Може се претпоставити да је трагедија настала током 1577; крајем 1577. и првих дана 1578. могле су се унети незнатне измене, јер изведена је на свадби Замојског 12. јануара 1578. Ова свадба била је прворазредни друштвени догађај – присуствовао јој је и краљевски пар. Често се тумачила као подстицај за рат с Московском Русијом до којег је дошло 1578, али што заправо није њена порука.

Тема је узета из мита о Троји. Трагедија се бави несрећом Троје, „труле краљевине на ивици пропасти“ где нема ни права ни правде; несрећа је сасвим заслужена, а могла се избећи да лични интереси нису претпостављени осећању праведности. Јасне су паралеле с Пољском, али није реч ни о алузији, ни о алегорији, већ о **негативном примеру**.

Пријем грчких посланика је сасвим оригинално дело, тј. нема непосредног узора. Сви извори за трагедију сведоче само о ауторовој начитаности. „Регуларност“ трагедије значи оперисање композицијским решењима која је изградила античка традиција, а не ослонац на конкретне текстове.

Садржај

Пријем се бави доласком двојице грчких изасланика – спартанског краља Менелаја и Улиса (Одисеја) – у Троју. Они захтевају да се Јелена врати законитом мужу (Менелају). Тројански краљ Пријам не жели одговорност за донету одлуку и то препушта градском (државном) већу. Оно одлучује да задржи Јелену у Троји одбијајући тиме захтев изасланика и прихватајући рат.

Лица

- Најважнија драмска лица у *Пријему* су:
- Антенор, саветник краља Пријама, мудар државник и дипломата
- Александар (Парис), тројански принц који је отео Јелену
- Јелена
- Улис
- Менелај
- краљ Пријам
- видовита Касандра, ћерка Пријамова

Композиција

Структура *Пријема* уклапа се у законитости грчке трагедије:

- пролог – Антеноров монолог који информише о предрадњи.

- прва еписодија: разговор између Антенора и Александра
- први стасимон Хора: римована песма *By rozum był przy młodości...*
- друга еписодија: Јеленин монолог и њен разговор са старом дворкињом
- други стасимон Хора: песма из збирке *Pieśni – Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie...*
- трећа еписодија: изасланик Александров препричава Јелени како је текло заседање Већа; изасланикова дуга прича одражава обичај античке драме да се избегава велики број драмских лица
- трећи стасимон: четворостих-коментар о разочарењу грчких изасланика
- четврта еписодија: дијалог Улиса и Менелаја
- четврти стасимон: песма *O białoskrzydła morska pławaczko...*
- пета еписодија: дијалог Антенора и Пријама, Касандрино пророчанство, дијалог капетана страже и заробљеника...

Поштујући јединство времена, места и радње, катастрофа је привидна – њену функцију преузима Касандрина застрашујућа визија града у пламену...

Пријем грчких посланика писан је разноврсним стихом. У дијалошким партијама то је неримовани једанаестерац, дванаестерац и тринаестерац. Стасимони (изузев трећег – у неримованом тринаестерцу) писани су римованим стихом (осмерац, дванаестерац), док је последњи стасимон хетеросилабичан и подсећа на антички грчки метар.

Пријем грчких посланика није патетична трагедија (патње), ни етичка, нити трагедија карактера. То није драма о љубави, страсти или неверству. То је трагедија политичких ставова “уређене краљевине”. Лица нису заокружени карактери, већ представљају и уопштавају поједине друштвене одлике; интеракцијом лица добија се дијагностички модел друштва (државе):

- Александар (Парис) – лични интерес
- Антенор – политичка мудрост и племенитост
- Пријам – слабост и неодлучност монарха који зависи од ћуди парламентаризма
- Улис – дијагноза “труле краљевине на ивици пропасти”
- Касандра – патриотско упозорење итд.

(9) *Psalterz Dawidów* (Псалтир Давидов, 1579)

Кохановски је аутор препева-прераде Давидових псалама у стиху, тачније, њихова **песничка адаптација**. По обиму представља трећину свих пољских дела Кохановског. Из једног сачуваног писма Кохановског зна се да је 1571. имао готових свега 30 псалама. Из тога закључујемо да је већи део завршио у Чарноласу.

Псалтир има посвету у стиху – Пјотру Мишковском: *Jego Miłości temu Miłościwemu Panu, Panu Piotrowi Myszkowskiemu z łaski Bożej biskupowi krakowskiemu etc.* (Његовој Милости, моме Милостивом Господару, Господину Пјотру Мишковском, по милости Божјој бискупу краковском итд.)

Она, међутим, није значајна само по информацији да га је бискуп Мишковски подстицао на овај подухват, већ је далеко значајнија као врхунски аутопоетички исказ. Ево најважније строфе:

...	...
Tymżeś mi serca dodał, żem się gyny swymi	Тиме си ме охрабрио, те се римама својим
Ważył zetrzeć z poety co znakomitszymi	Усудих да се сучелим с најбољим песницима
I wdarłem się na skałę pięknej Kalijory,	И попех се на стену лепе Калиопе,
Gdzie dotychczas nie było znaku polskiej stopy.	Где досад није било трага пољске стопе.
...	...

(10) *Treny* (Трени, 1580) – збирка жалопојки подстакнутих смрћу песникове 30-месечне кћери Уршуле (1578. или 1579). У другом издању (1583) придодат је епитаф кћери Хани.

Ј. Пелц и Ј. Зјомек дефинишу ову збирку од 19 песама као *цикличну поему о кризи песниковог погледа на свет*. По својој структури збирка је јединствена у пољској књижевности и успоставила је *трен* као лирски жанр. Трен је плач, жалопојка; старозаветни **плач** Јеремијин на грчки је, у преводу Седамдесеторице (*Септуагинта*), пренет као *θρήνοι, threnoi*.

За различите жанровске варијетете погребне поезије (нпр. неније, епитафи, па и трени) употребљава се понекад заједнички термин *епицедијум* или *епицедиј*. Епицедиј, према поетичарима хуманизма, мора бити компонован према одређеним правилима.

Треба да се састоји од:

- похвале (laudes)

- показивања величине губитка (iacturae demonstratio)
- тужења (luctus)
- утехе (consolatio)
- поуке (exhortatio)

Наравно, реч је о поступности структурирања *једног* целовитог текста, а не циклуса. *Трени* Кохановског нису структурирани у истоветној, „правилној“ поступности епицедија, али сви су елементи у њима присутни.

Тако ће цео циклус моћи да се опише на овај начин:

- I и II – губитак
- III, IV, V, X – тужење
- VI – похвала
- VII и VIII – губитак
- IX и XI – поука
- XII и XIII – похвала и губитак
- XIV – тужење
- XVII, XVIII и XIX – утеха

Снага емоција – жалост, осећање немоћи, збуњеност, разочарење, самосажалење, очајање, потреба за утехом... – одражена је у привидној неравномерности у распореду ових садржајних одредница. *Трени* се, дакле, удаљавају од традиције, „обичаја“ – у томе је њихова велика вредност.

Концепција јунака

Сваки епицедиј подразумева три личности:

- 1) личност умрлог,
- 2) личност његовог ближњег којем се упућује поука и утеха и
- 3) личност онога који хвали покојника и пружа поуку и утеху, тј. песника.

У *Тренима* је однос тих трију личности специфичан. Иако је мала покојница представљена као (претерано) необична, главни лирски јунак је недвосмислено Јан Кохановски, и то једнако у улози тешеног и утешитеља, поучаваног и поучаваоца.

Туга и бол постепено расту, помешане с очајањем и бесмислом, и долазе до стадијума гнева и побуне (XVI). Одбацивши филозофију стоицизма с њеном афирмацијом природног реда, песник остаје сам; то је врхунац кризе погледа на свет.

Међутим, то лирског јунака не води у амбис; утеха почиње приближавањем артикулацији псалама (XVII, XVIII). *Трени* су борба два антиподна песничка концепта:

Орфеја, песника-борца, и Давида, песника-покајника. Кад су бунтовног Орфеја изневериле доктрине – остао је песник сам у суочењу с Богом, али не против Бога. Песник-Давид каје се због сумњи рођених у несрећи, одбацује побуну, али у својој самоћи не губи достојанство поноситог ствараоца.

Последњи трен (XIX) кроз конвенцију сна (песнику се јавља његова мајка с Уршулом у наручју) пружа:

- утеху (атракција – срећа на небу) и
- поуку (стоичко мирење са судбином)

Поука у трену XIX долази из уста песникове мајке:

...ludzkie przygody
Ludzkie noś; jeden jest Pan smutku i nagrody.
(
...људске згоде
Људски подноси; један је Господ туге и награде)

То је уједно и успостављање равнотеже, савладавање кризе погледа на свет, који се опет, после олује, враћа на ренесансни (јудеохришћански) стоицизам.